

Костюкович Т. П., ст. магістратури педагогічного факультету, науковий керівник – Красовська О. О., д.пед.н., професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м.Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

***Анотація.** У статті досліджено та розглянуто історичний досвід інтерактивних методів навчання на уроках образотворчого мистецтва. Розкрито поняття «інтерактивне навчання». Окреслено основні переваги використання інтерактивних методів навчання. Охарактеризовано найбільш ефективні інтерактивні методи для удосконалення процесу навчання на уроках образотворчого мистецтва вчителями та покращення засвоєння матеріалу учнями.*

***Ключові слова:** інтерактив, інтерактивне навчання, мозковий штурм, робота у групі, метод проєктів.*

***Abstract.** The article investigates and considers the historical experience of interactive teaching methods in art lessons. The concept of «interactive learning» is revealed. The main advantages of using interactive teaching methods are outlined. The most effective interactive methods for improving the learning process in art lessons by teachers and improving the assimilation of material by students are described.*

***Key words:** interactive, interactive learning, brainstorming, group work, project method.*

Зміни життя в сучасному світі вимагають і змін мети та призначення сучасної освіти. З часом знижена функціональна значущість і привабливість традиційної організації навчання, передавання «готових» знань від учителя до учня припиняє бути основним завданням навчального процесу. Сформовано сучасні уявлення про фундаментальність освіти, здобувши яку, людина здатна самостійно працювати, навчатися і перенавчатися.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і компетентностей, необхідних для успішної само реалізації, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її Європейського вибору [1, с. 3].

Відповідно до законодавства України, необхідно здійснити кардинальний перехід від традиційного інформаційно-пояснювального навчання, зорієнтованого на передачу готових знань, до компетентісно зорієнтованого, із викори-

станням інноваційних технологій, спрямованого не тільки на засвоєння знань, а й на способи навчальної діяльності, розвиток творчої, компетентної у всіх сферах життя особистості. Саме тому, першочергове завдання вчителя початкових класів – дати старт всебічному розвитку дитини, її талантам, здібностям, компетентностям.

Серед передових методів у сучасному навчальному процесі вивчення, велику увагу приділяють інтерактивним методам, заснованих на особистісно орієнтованому підході на учня, спрямованих на розвиток не лише творчого потенціалу вивчаючого, але й на вміння мислити та швидко реагувати, покращуючи комунікаційні навички. Слово «інтерактив» (пер. з англійської «inter» – взаємний, «act» – діяти) означає взаємодіяти. «Інтерактивне навчання» можна визначити як взаємодію вчителя та учня у процесі спілкування та навчання.

Дидактичний аспект інтерактивних технологій досліджують такі відомі вчені як Г. Брос, М. Кларен, Л. Пироженко, О. Пометун, Н. Суворова, Н. Фомин та ін. За Л. Пироженко та О. Пометун, визначають умовну робочу класифікацію інтерактивних технологій за формами навчання, у яких реалізуються інтерактивні методи. Їх розподіляють на чотири групи залежно від мети та форм організації діяльності: інтерактивні технології кооперованого навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань [2, с. 49].

Технологія навчальної діяльності у парах була вперше запропонована А. Рівінім ще у 1911 році, проте лише в 90-ті роки поступово набула популярності. Було доведено, що діяльність учнів стає ефективною, максимально результативною і, разом з тим, вивільнює час викладача для контролюючих і корегуючих дій. Інтерактивна взаємодія характеризується високим показником інтенсивності спілкування учасників, їх прямою комунікацією, зміною використаних прийомів та форм спілкування, що допомагає урізноманітнити сприйняття інформації, тим самим, покращуючи її засвоєння [2, с. 35–37]. Використання інтерактивних методів навчання спонукає не лише учня, але й учителя до постійної творчості, сприяє розвитку педагогічних здібностей, орієнтує на пошук унікальних якостей учнів, особливостей їх мислення.

Особливості використання інтерактивних технологій навчання мистецьких дисциплін розкриває Л. Масол у своїй праці «Методика навчання мистецтва у початковій школі» [3, с. 77].

Т. Вольфовська підкреслює значення інтерактивних умінь, як таких, що забезпечують гармонійне та творче входження особистості в суспільне життя. З огляду на роль інтерактивних умінь для розвитку особистості, сказане вище, дає змогу дійти висновку, що вміння можна сформулювати під впливом адекватних інноваційних методів і прийомів, які б забезпечили активну участь у навчальному процесі. До таких методів належать інтерактивні методи навчання.

Метою статті є дослідження особливостей застосування інтерактивних методів на уроках образотворчого мистецтва.

Інтерактивне навчання – це спосіб пізнання, здійснюваний у формах спільної діяльності тих, хто навчається: усі учасники освітнього процесу взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і свою власну поведінку, поринають у реальну атмосферу ділового співробітництва з вирішення проблем.

Основні принципи інтерактивного навчання:

- діалогічна взаємодія;
- робота в малих групах на основі кооперації й співробітництва;
- активно-рольова (ігрова) і тренінгова організація навчання.

Суть інтерактивного навчання:

– полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учасників процесу навчання.

– це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці) де і слухач, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють.

Інтерактивне навчання одночасно вирішує три завдання:

- навчально-пізнавальне (гранично конкретне);
- комунікаційно-розвивальне (пов'язане із загальним емоційно-інтелектуальним тлом процесу пізнання);
- соціально-орієнтаційне (результати якого проявляються вже за межами навчального часу й простору).

Упровадження інтерактивного режиму дає такі *переваги*:

- досвід активного освоєння навчального змісту у взаємодії з навчальним оточенням;
- розвиток особистісної рефлексії;
- освоєння нового досвіду навчальної взаємодії, переживань;
- розвиток толерантності.

На уроках образотворчого мистецтва можна застосовувати різні інтерактивні методи та нестандартні форми організації уроку, які дають змогу підвищувати ефективність засвоєння знань, поліпшити контроль над виконанням завдань, викликати інтерес до навчання.

Для ефективного застосування інтерактивних методик на уроках образотворчого мистецтва потрібно спланувати свою роботу так, щоб:

– дати учням випереджувальні завдання: прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання, поспостерігати за явищами природи або навколишнього середовища;

– на одному занятті можна використовувати кілька інтерактивних методів (1–3, але не більше);

– визначити хронометраж, ролі учасників, підготувати запитання й можливі відповіді;

– передбачити різноманітні методи для привертання уваги учнів, налаштування їх на роботу, підтримання дисципліни.

Використання інтерактивної стратегії змінює роль і функції вчителя – він припиняє бути центральною фігурою і лише регулює навчально-виховний процес, займається його загальною організацією, визначає загальний напрям.

Використання інтерактивних методів навчання вимагає певної зміни в житті класу, а також часу для підготовки, як від учнів, так і від учителя. Разом із тим потрібно розуміти, що використання інтерактивних методів не є самоціллю. Це лише засіб, який сприяє створенню на уроці атмосфери співпраці, взаєморозуміння.

Як зазначає О. Савченко: «Не варто шукати універсальні методи, ефективні для будь-яких ситуацій уроку». Продовжуючи її думку, підкреслимо, що, по-перше, жодний метод не є універсальним, оскільки має свої «плюси» й «мінуси». А, по-друге, ефективність методу визначають не його назвою, а такими факторами, як: правильність добору методу (за принципом: у потрібному місці – у потрібний час); дотримання методики його застосування [4].

Для ефективного застосування інтерактивних методів, з метою охоплення всього необхідного обсягу матеріалу та глибокого його засвоєння педагог має ретельно планувати свою роботу:

- використовувати методи, адекватні вікові учнів і їхньому досвідові роботи з інтерактивними методами;
- давати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати, обміркувати, виконати самостійні підготовчі завдання;
- добирати для заняття таку інтерактивну вправу, яка давала б учням «ключ» до засвоєння теми;
- упродовж інтерактивної вправи давати учням час для обмірковування завдання, щоб вони сприйняли його серйозно, а не виконали механічно;
- на одному занятті використовувати один-два (максимум) інтерактивних методи, а не їх калейдоскоп;
- проводити неквапливе обговорення за підсумками виконання інтерактивної вправи, у тому числі, актуалізуючи раніше вивчений матеріал.

Типи уроків образотворчого мистецтва та основні їх компоненти:

- Уроки ознайомлення з мистецькими творами (учні ознайомлюються з окремими творами різних видів чи жанрів образотворчого мистецтва або цілими серіями цих творів).
- Уроки вивчення творчості художників (проводяться бесіди, лекції про творчий шлях одного або кількох митців).
- Уроки сприймання та оцінювання творів образотворчого мистецтва (організовується сприймання, оцінка та аналіз певного художнього твору або кількох творів).
- Уроки оволодіння образотворчою грамотою (заняття з композиції, малювання з натури, за темами, оволодіння різними художніми техніками тощо).
- Уроки створення самостійних творчих робіт (втілення задумів учнів).
- Урок конструювання.

– Урок-дослідження (порівняння). Наприклад, малювання обличчя людини (поміряти всі відстані від очей, довжину носа, вуха і т.д.).

Наведемо приклади інтерактивних технологій на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі. На етапі актуалізації опорних знань пропонуємо використовувати такі методи як «Ланцюзок», «Пінг-понг», побудова асоціативного куша, «Так-ні», використання сигнальних карток. Наприклад, застосування гри «Так-ні» на уроці з теми «Рельєфна композиція» (3-й кл. «Скульптура»). Учитель ховає зразок або фото рельєфної композиції і пропонує учням відгадати, про що йтиме мова на уроці, ставлячи запитання, які вимагають від учителя тільки відповідей «так» чи «ні».

Учні можуть ставити такі запитання:

- це твір живопису (графіки, скульптури,...)?
- це об'ємна скульптура?
- це скульптура на площині?
- це рельєф?

Якщо знайдено учнями відповіді, показую класу зразок і оголошуємо тему уроку. Цей прийом вчить пов'язувати розрізнені факти, систематизувати наявну інформацію, сприяти зміцненню здобутих знань.

Асоціації. Побудова асоціативного куша. Цей метод полягає в тому, щоб за короткий проміжок часу учні пригадали та сформулювали засвоєні раніше знання з теми, запропонованої вчителем. Відповіді у формі коротких тез записуємо на дошці, навколо розглянутого поняття чи явища. Результатом є схема-опора, що актуалізує знання учнів і готує їх до сприйняття нового матеріалу з даної теми.

«Мозкова атака» Застосування цього методу під час опрацювання учнями теоретичної частини навчального матеріалу з ілюстрування книги (4-й кл. «Книжкова графіка»). Ми спонукаємо учнів до колективного дослідження, ставлячи запитання чи порушуючи проблему для обговорення, наприклад, чи одне й те саме — ілюстрація й сюжетна композиція? Учням пропонуємо порівняти картину Т. Яблонської «Над Дніпром» та ілюстрацію В. Полтавця до твору Т. Шевченка «Встала весна». Думки учнів та запропоновані ними ідеї, записуємо на дошці. Діти зазначають, що робота художника над ілюстрацією схожа до роботи над сюжетною композицією. Відмінність полягає в тому, що, ілюструючи твір, художник розкриває графічними засобами думку автора, а працюючи над сюжетною композицією, сам вибирає зміст і образи, по-своєму їх передає й трактує. Так, Т. Яблонська створила сюжетну композицію самостійно, на основі власного аналізу змісту, образів, натури, а В. Полтавець художніми засобами розкрив зміст і образи твору великого поета. Спільним є те, що обидва автори спиралися на етюди, замальовки з натури, на свою пам'ять і фантазію, вміння й навички. Уточнюємо й доповнюємо озвучені ідеї, разом з учнями систематизуємо інформацію щодо особливостей ілюстрацій та відмінності їх від сюжетних композицій. Результати такого дослідження «повертаються»

учням у вигляді «спільно виробленої» схеми, якою учні користуються під час роботи над ілюструванням літературного твору.

«Прес-конференція» – це рольова імітаційна гра. Для проведення уроку у формі прес-конференції потрібно поділити клас на групи «консультантів» (заздалегідь підготовлених учнів) та «репортерів» (учнів, які готують питання з певної теми, з метою отримання необхідної інформації). Використати цей метод можна під час пояснення питання композиції. «Консультанти» опрацюють матеріал: види композицій та приклади художніх творів. «Репортери» ставлять свої запитання з метою отримання від «консультантів» найповнішої інформації. «Репортери» у перебізі уроку складають наукові статті, що розкривають питання композиції.

У формі *обміну інформацією* можна провести фрагменти уроку або цілий урок. Особливістю є необхідність попередньої самостійної підготовки учнів. За кілька тижнів до уроку, пропонуємо учням попрацювати в бібліотеці: підібрати книги, у яких у тій чи тій формі висвітлено тему уроку, продумати і запропонувати план вивчення на уроці порушеної проблеми, відібрати матеріал для свого виступу, тривалістю впродовж 1–5 хв (за вказівкою вчителя). Кожен учень приносить на урок хоча б одну книгу, у якій запропоновану тему розкрито найповніше. Одне з головних завдань, які стоять перед учителем, – добре організувати обмін знаннями, які здобувають учні під час роботи зі «своїми» книгами, подбати про дотримання регламенту, виділити істотну, актуальну і нову інформацію. Результати такого виду навчальної діяльності можна представити у вигляді «Дерева мистецтва».

Для того щоб дати змогу учням висловити свої думки та передати враження від сприймання художніх творів, доцільно використати такі методи: «Світська розмова», «Мікрофон», «Ланцюжок».

На уроках, що містять такий вид діяльності як сприйняття творів мистецтва, ефективне використання методу «Мікрофон». Такий спосіб вираження своїх думок дає змогу кожному сказати щось швидко, визначити головне, виступати за чергою.

Вирішення завдання перевірки та зміцнення знань пов'язане з використанням таких методів: «Навчаючи вчуся», «Акваріум», метод проєктів, «Аукціон», «Образна структурна модель». Контрольні уроки мають теж чималий спектр: конкурси, змагання, багатоетапні естафети тощо.

Метод «Навчаючи, вчуся» можна використати під час узагальнення та закріплення вивченого та завершення роботи з теми. Мета: дати учням змогу взяти участь у навчанні й передачі своїх знань однокласникам. Використання цього методу дає загальну картину понять і фактів у мистецтві, викликає певні запитання й підвищує інтерес.

Порядок проведення:

1. Підготувати картки з фактами, що стосуються теми та роздати по одній кожному учню.

2. Упродовж кількох хвилин учні читають інформацію на картці.

3. Після того, як учні прочитають інформацію, пропонуємо їм походити по класі та ознайомити з нею своїх однокласників. Учень може одночасно розмовляти тільки з однією особою. Завдання полягає в тому, щоб поділитися своїм фактом і самому отримати певну інформацію від іншого учня.

4. Після того, як учні завершать цю вправу, пропонуємо їм розповісти що-небудь із того, про що вони дізналися від інших. Відповіді можна записувати на дошці.

Під час використання методу «Акваріум» учнів об'єднуємо у чотири групи та пропонуємо їм прочитати текст, у якому наявний певний обсяг навчального матеріалу або ж розглянути ряд наочних посібників з описами та поясненнями впродовж 3–5 хв. Потім одна з груп сідає в центрі класу. Це необхідно, щоб відокремити діючу групу від слухачів певною відстанню. Ця група отримує лист із завданнями та схемою роботи:

- Прочитати вголос завдання.
- Обговорити проблему, використовуючи метод дискусії.
- Знайти спільне рішення за 3–4 хв.

Групі пропонуємо уголос прочитати ситуацію або завдання та обговорити її розв'язок. Решта учнів тільки слухають, не втручаючись у хід обговорення. На виконання цієї роботи встановлюємо регламент – 3–5 хв. Після цього група займає свої місця, а вчитель ставить до класу низку запитань:

- Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо аргументована, доведена?
- Який з аргументів ви вважаєте найпереконливішим?

На таку бесіду відводимо до 2–3 хв. Після цього місце в «Акваріумі» займає інша група, яка обговорює наступне завдання. Усі групи за чергою мають побувати в «Акваріумі», і діяльність кожної з них слід обговорити всім класом. У межах «Акваріума» можна зробити підсумок уроку.

Застосування «Методу проектів» розраховане на розвиток уміння побачити проблему, замислитися над нею, знайти спосіб її розв'язання, застосовуючи набуті раніше знання та навички. Для уроків образотворчого мистецтва можна рекомендувати творчі проекти. Наприклад, результатом роботи всіх учнів класу на уроках з теми «Поняття про містобудівне та ландшафтне проектування» у 4-му класі може бути макет сучасного мікрорайону, в якому кожна група виконує макет споруди певного типу (житловий будинок, дитячий садок, магазин, школа, кінотеатр тощо). Учні в групі можуть розподілити ролі так: відповідальний за проєкт, організатор, генератор ідей, оформлювач результатів.

Етапи роботи над проєктом:

1. Оголошення вчителем теми.
2. Постановка проблеми. Учні визначають, які споруди необхідно внести до проєкту; встановлюють характерні конструктивно-стилістичні особливості

кожного типу споруд; пропонують варіанти виконання завдання (з допомогою вчителя).

3. Розподіл завдань серед груп, пошук інформації, вибір найкращого варіанту, встановлення способів виконання проєкту.

4. Робота над завданням: добір необхідних матеріалів, креслення розгортки, виготовлення виробу.

5. Попереднє обговорення отриманих результатів у групах.

6. Захист (презентація проєктів).

7. Колективне обговорення. Висновки.

Урок-конкурс – вид ігрового методу, що розкриває великі можливості для використання роботи з групами. Кожна група прагне створити кращий зразок виконання одного й того ж завдання. Наприклад, на уроці з теми «Мова архітектурних образів. Будинок для казкового персонажа» (4-й кл.) Організуємо кілька груп та пропонуємо їм однакові набори частин споруд та архітектурних деталей із картону. Оголошуємо професію або вид діяльності казкового героя. Завдання: змоделювати будинок із запропонованих частин, приклеїти частини на аркуш, оздобити дім придуманими або домальованими деталями, так щоб він відповідав характеру та професії казкового мешканця [4].

Таким чином, проаналізувавши особливості застосування інтерактивних методів навчання на уроках образотворчого мистецтва, можемо стверджувати, що працювати за інтерактивними технологіями надзвичайно цікаво. У дітей виникає інтерес до навчання, що сприяє їхньому інтелектуальному та творчому розвитку. Створити для дитини школу радості, прищепити їй любов до рідного краю, до творчості, до праці, виховувати відповідальність за свої вчинки, за долю держави, за її майбутнє, віднайти в дитині паростки таланту та дати можливість йому розквітнути, створити індивідуальність, особистість, навчити працювати в колективі, створити умови для фізичного та естетичного розвитку, ось які завдання стоять перед сучасним учителем на сьогодні. З раннього дитинства маленькій людині необхідні яскраві позитивні враження, дивовижні відкриття, активне радісне життя. Такі можливості необхідно створити на уроках образотворчого мистецтва. «Через красиве до людяного – така закономірність виховання» – писав Василь Сухомлинський [2]. Отже, сучасний урок образотворчого мистецтва повинен бути цілеспрямовано направлений на спільну творчу діяльність учителя та учнів.

1. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. К.: ТД «Освіта–центр+», 2018. С. 3–91. 2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К., 2004. 192 с. 3. Масол Л. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Х.: Видавництво «Ранок», 2006. 157 с. 4. Класна оцінка освітній портал. URL:<http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/interaktivni-tekhnologiyi-na-urokakhobrazotv>. (дата звернення: 01.04.2020).